

de aanslag, maar hield rekening met het in dienst hebben van huishoudelijk personeel (in het bijzonder als dit personeel inwonend was) en telde het bezit aan paarden (speciaal de paarden voor 'welstand en gemak') mee. De belasting werd daarmee gebaseerd op de door het betreffende gezinshoofd gevoerde staat. Dit betekende dat een Rotterdams gezinshoofd met een regenteske of goed-burgerlijke levensstijl meer in 'het personeel' voldeed dan een inwoner die, ongeacht of hij daartoe het geld of de middelen bezat, soortgelijke 'uiterlijke kenmerken van welstand' niet toonde. Toch zal dit waarschijnlijk slechts in een uitzonderlijk geval hebben geleid tot een aanzienlijke afwijking in de spiegeling van de rijkdom in de aanslag van een gezinshoofd, omdat verondersteld kan worden dat slechts zonderlingen hun rijkdom niet ten toon spreidden aan de zaken die belast werden. In het algemeen kwam de welvaart van de aangeslagen gezinshoofden redelijk overeen met de hoogte van de aanslag.

Naast de redelijke afspiegeling kende de personele belasting een behoorlijk bereik. In mijn onderzoek naar de gezinshoofden in het bevolkingsregister van 1880 bleek bijvoorbeeld dat in dat jaar rond de 40% van de Rotterdamse gezinshoofden personele belasting betaalde.⁴⁾ Dit was voor een arme stad als Rotterdam een bijzonder hoog percentage. Ook werd de belasting gedurende vele decennia geheven en werd zij, na een rommelige beginperiode, goed geadmistreerd. Dit was, zoals reeds vermeld, een gevolg van het feit dat bij de grondwetsherziening van 1848 bepaald was dat het kiesrecht verleend werd aan hen, die Nederlander waren in het bezit van hun burgerlijke en burgerschapsrechten en voldoende rijksbelasting betaalden. Het vereiste bedrag (de census) werd in de organieke wet van 4 juli 1850 vastgelegd en bedroeg te Rotterdam de voor die tijd kapitale som van 100 gulden.

Hierop begonnen sommige gemeenten de belastinggegevens die nodig waren voor het kiesrecht te transcriberen naar aparte lijsten. Vervolgens selecteerden de ambtenaren de kiezers van deze lijsten. In Rotterdam gebeurde dit door middel van de zogenaamde 'Opgaven der Belastingenschuldigen tot het opmaken der Kiezerslijsten', waarop tot 1887 alle belastingbetalende Rotterdammers stonden met de aanslagen in de grond-, de personele en de patentbelasting plus hun totale som aan rijksbelastingen.⁵⁾ Door in deze 'Opgaven' de belastingenschuldigen die niet voldeden aan de primaire criteria voor het kiesrecht door te strepen, werd de uiteindelijke kiezerslijst samengesteld.